

YAHYÂ b. EBÛ ŞÜMEYT

(يحيى بن أبي شميطة)

İmâmiyye'den
Şümeytiyye fırkasının kurucusu
(bk. İMÂMİYYE).**YAHYÂ EFENDİ, Beşiktaşlı**

(ö. 978/1571)

Müdürris, şair ve sûfi.

900 (1495) yılında Trabzon'da doğdu. Beşiktaşlı Yahyâ Efendi, Müdürris, Molla Şeyhzade olarak tanınır. Hayatına dair ilk bilgiler Âşık Çelebi'nin *Meşâirü's-şuarâ'* sında, Âlî Mustafa Efendi'nin *Kühû'l-ahbâr'*ında, Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-şuarâ'*sında ve müridlerinden Şâban Efendi'nin soyundan gelen Mehmed Dâî'nin *Menâkıb'*ında yer alır. Daha sonra yazılan eserlerde ise genelde bu kaynaklara atıf yapılmıştır. Babası Şâmî Ömer Efendi, annesi Afife Hatun'dur. Bazı kaynaklarda babasının Amasyalı olduğu kaydedilir (Âlî Mustafa Efendi, vr. 472^b). Ömer Efendi'nin Trabzon'da kadılık yaptığı dönemde II. Bayezid'in oğlu Şehzade Selim Trabzon sancak beyi idi. Bu dönemde Ömer Efendi ile şehzade arasında bir dostluk kurulduğunu tahmin etmek mümkündür. Yahyâ Efendi'nin doğumundan birkaç gün sonra Şehzade Selim'in oğlu Süleyman'ın dünyaya gelmesi muhtemelen iki aileyi birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Nitekim Şehzade Süleyman'ın annesinin sütü yetmeyince Afife Hatun'un şehzadeyi de emzirdiği ve Yahyâ Efendi ile Kanûnî Sultan Süleyman'ın sütkardeşi oldukları belirtilmektedir. Ömer Efendi'nin Trabzon'dan sonra nerede görev yaptığı bilinmemekte, ancak Şam'a döndüğü ve orada vefat ettiği kaydedilmektedir.

Yahyâ Efendi çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Trabzon'da geçirdi. Atâî onun bu dönemde sık sık şehir dışında bir mağarada inzivaya çekildiğini ve bunun yedi yıl sürdüğünü belirtir. Onun aynı dönemde Trabzon'daki medreselerden birinde tahsilini tamamladığı tahmin edilebilir. Yahyâ Efendi, Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışının ardından Şehzade Süleyman'ın maiyetinde ailesiyle birlikte İstanbul'a gitti (Mehmed Dâî, vr. 13^{a-b}). İstanbul'da tahsilini Zenbilli Ali Efendi'nin yanında tamamladı (Âlî Mustafa Efendi, vr. 473^a). Hocasının vefatı üzerine günlük 15 akçe ile Canbaz Mustafa Medresesi'nde müdürrislik görevine başladı. Ardından Hachasanzâ-

de, Efdâliye, Gebze'de Çoban Mustafa Paşa, Üsküdar'da Mihrimah Sultan medreselerinde ve 960 (1553) yılında Kadızâde Ahmed Şemseddin Efendi'nin yerine tayin edildiği Sahn-ı Semân Medresesi'nde müdürrislik yaptı. Göreve tayininden iki yıl sonra Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi olayı sırasında saraydan çıkarılan annesi Mâhidevran Sultan'ın yeniden saraya alınması için Kanûnî'ye yazdığı bir arıza yüzünden araları açıldı ve görevinden uzaklaştırıldı; ardından günlük 50 akçe ile emekliye sevk edildi (a.g.e., vr. 473^a). Âşık Çelebi, Yahyâ Efendi'nin bu duruma çok üzüldüğünü nakleder. Kanûnî Sultan Süleyman'ın Yahyâ Efendi'yi görevinden azletmekle birlikte faaliyetlerine pek müdahale etmediği anlaşılmaktadır. Daha sonraki yıllarda padişahın şeyhe altın ve gümüşten hediyeler gönderdiği, şeyhin de bahçesinde yetiştirdiği bazı ürünleri padişaha yolladığı rivayet edilir (Kınalızâde, II, 883). Görevinden ayrılmasından sonra kendi imkânlarıyla Beşiktaş'ta geniş bir arazi satın aldı ve hayatının geri kalan kısmını burada kurduğu dergâhta geçirdi (bk. YAHYÂ EFENDİ KÜLLİYESİ). Onun Boğaz kenarında, Hz. Mûsâ ile Hızır'ın bulunduğu yer olarak kabul edilen Hıdırlık adını verdiği bölgeye rüyasında gördüğü bir şahsın işaretleriyle gidip tekkesini kurduğu belirtilir (Âlî Mustafa Efendi, vr. 473^a; Mehmed Dâî, vr. 15^{a-b}). Bazı kaynaklarda Yûşa' peygamberin Beykoz'daki makamının Yahyâ Efendi tarafından keşfedildiği anlatılır. Kınalızâde Hasan Çelebi onun Anadolu kavağı'nda Yoros'ta bir mescid, medrese ve hamam yaptırdığını yazar (*Tezkire*, II, 883). *Menâkıb'* da da Yahyâ Efendi'nin sık sık Yoros'a giderek dinlendiği ifade edilir. 9 Zilhicce 978 (4 Mayıs 1571) tarihinde kurban bayramı gecesi vefat eden Yahyâ Efendi'nin cenaze namazı bayram namazından sonra Ebüssuûd Efendi tarafından Süleymaniye Camii'nde kılınıldı ve dergâhının bulunduğu yere defnedildi. Cenazeye devlet erkânı, ulemâ ve halktan büyük bir kalabalık katılmış, II. Selim'in emriyle dergâhın bulunduğu yere bir türbe inşa edilmiştir.

Yahyâ Efendi'nin ailesi hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Mehmed Dâî, onun İstanbul'a geldiğinde Kanûnî Sultan Süleyman'ın hemşireszadesi Şerife Hatun'la evlendiğini yazmaktadır (*Menâkıb*, vr. 14^b). İbrâhim ve Ali isminde iki oğlunun şeyh unvanı taşıması kendisinden sonra meşihatı bunların üstlenmiş olabileceğini akla getirirse de haklarında herhangi bir bilgiye rastlanmadığından bu konuda kesin bir yargıya varmak mümkün görünmemekte-

dir. Hocazâde Ahmed Hilmi, Odabaşı Şeyhi Mustafa Efendi'nin hayatından bahsederken onun Yahyâ Efendi'nin torunlarından Emetullah isminde bir hanımla evlendiğini kaydeder (*Ziyâret-i Evliyâ*, s. 137). Divan edebiyatının kadın şairlerinden Hubbî'nin de (ö. 998/1590 [?]) Yahyâ Efendi'nin torunu olduğu rivayet edilir.

Yahyâ Efendi'nin hayatında Osmanlı merkezi iktidarı ile ilişkileri önemli olup bu ilişkiler hakkında kaynaklarda ayrıntılı bilgi verilir. Yahyâ Efendi ile Kanûnî Sultan Süleyman arasında Trabzon'da başlayan dostluk İstanbul'da devam etmiş, onun İstanbul'a gelmesini Kanûnî istemiştir. Bu dönemde Kanûnî'nin Yahyâ Efendi'ye ve ailesine karşı saygı duyduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kanûnî'nin İstanbul'da inşa ettirdiği ilk mescid Yahyâ Efendi'nin annesi Afife Hatun'un adını taşımaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman kendisinden birkaç gün önce doğan Yahyâ Efendi'ye ağabey diye hitap eder ve zaman zaman ziyaretine giderdi. Yahyâ Efendi'nin devlet işlerine karışacak cesareti göstermesi de bu yakınlığı ortaya koymaktadır. Yahyâ Efendi birçok konuda Kanûnî'ye arzlar yazmış, talep veya tavsiyelerde bulunmuştur. Meselâ bir şiirinde İnan şahının faaliyetleri hususunda padişahı uyarmış, kızılbaş hareketinin bir fitne olduğunu ve mutlaka bastırılması gerektiğini belirtmiş, bu konuda babasını örnek almasını istemiştir (*Divan*, vr. 34^a, 39^b). Hatta kızılbaşlarla mücadele esnasında her türlü şiddete başvurulabileceğini söylemiştir. II. Selim de Yahyâ Efendi'ye büyük saygı gösterir, onu ziyaret eder, bazı konularda kendisine danışır, bazan da hediyeler gönderirdi (Mehmed Dâî, vr. 65^b-68^b).

Öte yandan Yahyâ Efendi Rüstem Paşa, Sokullu Mehmed Paşa ve Semiz Ali Paşa gibi önde gelen vezirlerle de temas kurmuştur. Kaynaklarda onun saraya sık sık şefaathâmeler yazarak kendisine başvurularının işlerinin halledilmesine aracı olduğu nakledilir. Ancak bu tavrı devlet işlerine müdahale gibi algılanmış, Rüstem Paşa ve Semiz Ali Paşa ile bazı gerginlikler yaşanmıştır. Rivayete göre Rüstem Paşa, yaptırdığı camiye malzeme temini için Yahyâ Efendi'nin çok önem verdiği mekânlardan Yoros Kalesi'ni yıktırmak istemiş, bunun üzerine Yahyâ Efendi padişaha bir tezkire yazıp paşayı şikâyet etmiştir. Bu müdahaleye çok sinirlenen Rüstem Paşa kalenin hemen yıkılmasını emretmiş, bu amaçla yola çıktığı sırada atından düşmüş, şeyhten özür dilemişse de kabul edilmemiş, neticede çektiği acılar yüzünden ölmüş-

